

AFACEREA PROFESORILOR CETĂȚIANU - CERCHES

PLANGERE

ADRESATA

JUDELUI INSTRUCTOR AL TRIBUNALULUI ILFOV
CABINETUL N° 3.

Domnule Judecător!

În conformitate cu dispozițiunile art. 60 din pr. pen. și în virtutea alăturatei procuri sub lit. A, — art. 62 combinat cu art. 30 din pr. pen. — îmi permit a Vă aduce următoarea plângere, cu adăugire cum că mandanții mei s'au conformat deja prescripțiilor art. 65 din procedura penală, depuind actul' cuvânt în grefa tribunalului Ilfov, secția I, prin care și aleg domiciliul aci, în București, la locuința subsemnatului, Calea Plevnei No. 129.

Un anume d. Alexandru Radu, profesor de limba germană la școala comercială din Galați, și tot odată, proprietar al unui pensionat de băieți, împins de pécatură și lacomie, a ticluit și înșecat o intrigă din cele mai nesăbuite, în privința d-lor Ioan Cetățianu, director și profesor al liceului de stat din Galați, și Dimitrie V. Cerches, asemenea profesor la aceeași școală, și director al institutului de băieți numit «Negri» pe cari creștându-i de singura pedecă a dorinței sale de a se îmbogăți voia să-i compromită cu orice preț, în onoarea și pozițiunea lor oficială și socială; slujindu-se în acest scop, ca instrumente interesante, ascultătoare și mlădioase, de prietenii săi de ocazie D-nii G. I. Piliș, Dragomir Constantin, Const. Pop și Ștefan Burghielea, toți profesori la liceul din Galați.

Campania s'a început prin fabricarea unei mulțimi de denunțări, care de care mai viclene și mincinoase, adresate Ministrului instrucțiunii publice, unele anonime, altele pseudonime, iar altele subscrise de chiar urșitorii intrigei, și în urmă s'a perpetuat prin publicarea de articoli defăimători în cel mai superlativ grad, în gazete ca Galați, Telegraful Român și Adevărul.

În fața scandalului provocat, atât de nenumeratele denunțări, cât și de ziare, d. Ministrul al Instrucțiunii publice, prin ordinul său No. 14,535, din 1889, însărcinează pe d. Grigore G. Tocilescu, profesor la Universitatea din București, ca să cerceteze afacerea la localitate.

D. Tocilescu, în loc să pășască la o cercetare formală și serioasă, să ia depozițiunile regulate, să asculte martorii, să confrunteze depozițiunile unora și altora, să cerceteze actele arhivei, registrele și matricolele școlii, adunând ast-fel elementele menite de a face lumină în cauză și de a stabili adevărul asupra celor publicate și denunțate, din poștivă, d-sa venind în ziua de 4 Decembrie 1889 în localul liceului din Galați, se mărginește la o simplă conversațiune familiară cu diferiții profesori, cărora le aruncă, pe ici pe colea, câte o întrebare vagă și fără interes de actualitate, al căror răspuns se pare că înseamnă pe câte o hârtie, ce și ține înaintea, și în urmă, cu un aer de cea mai mare indiferență, roagă pe profesori să și subscrie arătările, ceea-ce toți o fac fără a mai citi

cele scrise, spre a se convinge de exactitudinea reproducerei, căci nimeni nu și-a permis a bănui loialitatea și buna credință a unui om cu pozițiunea D-lui Tocilescu, afară de Radu și Constantinescu, cărora, după cum s'adescoperit mai târziu, li s'a fost dat voce ca să și ticluiească și scrie răspunsurile încă de a-casă.

A doua zi, 5 Decembrie, d. Tocilescu revenind din nou la școală, declară, în auzul tuturor, «că și are asigurată arătările tuturor profesorilor, că din totul nu rezultă altă de cât o certă între doi bărjari, cari în loc să se bată între dânsii, își bat mușterii; că și mai bine ca profesorii să se împăde între dânsii, și că d-sa va raporta Ministrului cum că a isbutit să cârme certe, ceea ce ar fi și dorința celor din București.»

În urma cărora a părăsit atât liceul cât și Galați, și s'alecat la București.

În ziua de 23 Ianuarie 1890, d. Tocilescu vine iarăși la Galați, vișkează liceul, intră în clasă, asistă la câte-va lecțiuni, își aruncă ochii în matricula școlii, asupra notelor elevului C. Antoniu, și, fără a adresa cu-va un singur cuvânt, esă și se întoarce din nou la București.

Pe când toți oamenii de bine, necunosători până la ce grad de ră-tăcire se poate rădica slăbiciunea omenească, credeau cum că, nepu-tându-se descoperi nimic serios în sarcina celor denunțați, lucrările s'ar fi mărginit aci; mai cu seamă că nici ancheta formată nu se făcuse, ceea-ce ar fi fost de rigoare în cazul când trimisul Ministerului ar fi fost pe urma unor descoperiri concrete și adevărate, d. Gr. Tocilescu depune un raport, cu data de 15 Februarie 1890, sub No. 10 și înregistrat sub No. 2008, pe care îl alătură în copie, sub lit. B, și care, de la început și până la sfârșit, nu este de cât un șir neîntrerupt de neadevăruri, denaturări de fapte, alterațiuni de mărturisiri și afirmațiuni mincinoase.

D. Ministrul al Instrucțiunii publice, punând deplină încredere în conținutul acestui raport, suspendă pe d. I. Cetățianu din funcțiunea de director al liceului din Galați, și, în conformitate cu prescripțiunile art. 378, din legea instrucțiunii publice, îl trimete, tot o-dată cu d. Dimitrie V. Cerches, în judecata jurifului din Iași; — și Ministerul nici că putea face alt-fel, căci cine ar fi putut bănui cum că un funcționar, așa de suspus, ca d. Tocilescu, ar fi fost în stare să și uite vre-o dată de îndatoririle omului onest și moral, și să abuzeze, până într'atât de încrederea șefului său, în cât să și relateze, drept adevărate, fapte mincinoase și drept mărturisite, fapte nemărturisite.

Juriful din Iași, compus din cinci distinși profesori universitari, cade și el în grefa d-lui Ministrul al instrucțiunii; și el dă deplină credință și oral, în ziua judecătii, de colegul lor din București, d. Gr. Tocilescu,

și, cu chipul acesta, fără a mai asculta martorii, fără a examina actele relative din archiva liceului, fără a inspecta registrele ori matricula școlii, întemeindu-se, pur și simplu, numai pe cele conținute în raportul d-lui Tocilescu, prbnuță, în ziua de 27 Mai, a. c., alăturată sentință, sub lit. C, prin care pedepsește pe d. I. Cetățianu cu suspendarea din profesorat pe termen de trei luni, iar pe d. Dim. V. Cerches pe termen de doi ani, pécetluind ast-fel onoarea, și sfărâmând cariera a două din cei mai vechi și laborioși membrii ai corpului didactic român.

Repetând afirmațiunea de la început, cum că toată lucrarea d-lui Tocilescu nu este de cât un lanț neîntrerupt de neadevăruri și alterațiuni de fapte și mărturisiri, totuși ar fi o lucrare prea voluminoasă și tot o-dată foarte oșitoare chiar pentru instrucțiune, căutând a examina și combate cuvânt cu cuvânt, rënd cu rënd, raportul d-lui Tocilescu de la 15 Februarie a. c.; ne vom mărgini dar a pune în evidență numai câte-va puncte mai capitale, și mai cu deosebire pe acele, cari întesc a stabili faptul cum că Cetățianu și Cerches ar fi speculat, în toate chipurile, pozițiunea lor, unul ca director și ambii ca profesori ai liceului din Galați, în profitul institutului lor privat, numit «Institutul Negri», singurul fapt care se pare a fi alarmat și pe Ministrul și pe jurul din Iași, până într'atâtă, în cât, fără a mai cerceta mai cu scumpătate lucrurile, se se grăbească a da o hotărâre pe cât de aspră, pe atât și de nedreaptă. Am ales această cale de selecțiune, cu atât mai mult, cu cât o scrutare minuțioasă și generală, ca și o lucrare mai concisă și extractivă, nu ne-ar fi putut duce de cât tot numai la unul și același rezultat practic: constatarea neadevărului și falsului conținut în lucrarea d-lui Grig. G. Tocilescu; căci, numărul mai mare sau mai restrâns al neadevărurilor și falselor cuprinse într'o lucrare oficială, este pentru justiție aproape indiferent, destul numai ca aceste fapte să existe și să fie dovedite, pentră ca urmările legii să fie unele și aceleleași.

Între altele dar, d. Tocilescu afirmă în raportul său No. 10, din 15 Februarie 1890:

I. La punctul 2 al raportului: «cum că Cetățianu ar fi îngăduit pe asociații săi, d-nii Cerches și Niculescu, ca să oprească în clasa I, secția I — pe toți elevii din institutul Negri — propria sa mărturisire No. 20 — și pe când dreptatea ar fi cerut să se ia de normă sorful său o medie a notelor.» Această afirmațiune este patent neadeverată, căci împărțirea elevilor, în secțiunea liceală și cea dișionară, nu s'a făcut nici exclusiv de asociații institutului «Negri» nici după bunul plăc al profesorilor, ci după alfabet, cădând ast-fel învrăstat și într'o secțiune și într'alta elevii institutului «Negri» după ordinea alfabetică. Faptul se dovedește până la evidență din procesul verbal al conferinței profesorilor liceali, cu data de 30 Septembrie 1889, document ce trebuie cerut din archiva liceului de Galați, unde se află depus.

Ear în ceea ce se atinge de pretinsa declarațiune a lui Cetățianu, din anexa 20, în sensul afirmațiunii d-lui Tocilescu, falsificarea mărturisirii lui Cetățianu e mai mult de cât vădită; căci nu se poate admite, cum-că un om cu mintea sănătoasă, poate face o mărturisire mincinoasă fără de nici un alt scop, de cât numai și numai, pentră a și compromite pozițiunea și onoarea sa proprie, și în fața adevărului faptelor săvârșite, mincinoasă ar fi mărturisirea Cetățianului, dacă ea ar fi fost dată în înțelesul cum a scris-o d. Tocilescu. — Dar d. Tocilescu nu s'a mulțumit de a altera numai mărturisirea Cetățianului, ci această operațiune a exercitat-o și față cu alți profesori, cari, având naivitatea de a-l crede pe d. Tocilescu om de onoare și conștiință, i-au subscris notele, fără a le mai căti, după cum se poate dovedi atât din alăturatele trei declarațiuni sub lit. D, E, și F. precum și din ascultarea tuturor profesorilor înțrebați în anchetă, afară de d-nii Constantinescu și Radu, cari s'au bucurat de privilegiul de ași pregăti, a-casă, și scrie înșiși răspunsurile.

II. La punctul 3. d. Tocilescu afirmă: «Că Cetățianu ar fi îngăduit pe profesorul Piliș ca să schimbe notele ce dăduse întâiu elevilor corigenți Grünbaum Ernest și Bercu, Manoliu, Dimitriu și Artimescu, și să-i promoveze, fără alt examen, de și catalogul notelor primitive fusese dat direcțiunii și această afirmațiune este în totul neadeverată, căci nici o notă din catalogul d-lui Piliș, de alt-fel dușman al clienților mei Cetățianu și Cerches, și tovarăș de intrigă al d-lui Radu — nu este schimbată asupra numiilor elevi. Și adevărul se constată din însuși numitul catalog, ce trebuie cerut din archiva liceului, precum și din conștia de procese-verbale, aflătoare tot în numita archivă.

III. La punctul 5 se dică «că d. Cetățianu scia, sau trebuia să scie, cari din colegii și asociații săi prepară doi elevi în particular, pentră ca atunci când acești elevi aveau să treacă examenul de liceu, să nu pue în comisiune pe aceiași profesori.» «Așa se întâmplă cu elevul Vladicoglu Dumitru, preparat de d-nii profesori Delescu și Iulian; cu Ionescu și Georgescu, preparați de d. Pop; acești doi elevi prezentându-se se dea examen, ca elevi particulari, sunt examinați de chiar profesorii lor.»

Acți neadeverată și falsul ating cămea îndrăsnelele culpabile; — căci elevul Vladicoglu Dumitru nu a fost preparat de Delescu și Iulian, ci de St. Solomonide și Iulian Delescu, și examinat de alți șase profesori, după cum se constată din certificatul acestor profesori, și din procesul-verbal de examinare, ambele de ce-

rut din archiva liceului de Galați, iar încât pentră elevii Ionescu și Georgescu, ei n'au fost pregătiți nici de profesorul Pop, nici de alți profesori, căci ei n'au fost nici o dată elevi particulari, ci elevi ordinari al liceului, înscriși, examinați și promovați ca ast-fel, iar nici cum că elevi particulari, dupe cum să constată din certificatul oficial al Direcțiunii liceului Nr. 64 din 1890, alăturat sub lit. G.

IV. La punctul 7, care, în întregul său, nu este de cât o țesătură de inexactități, între altele se scrie: «Neregularități, în mai puțin, se constată cu promovarea fraților Panas, tot din Institutul «Negri» cari, în seara de 28 Iunie, n'aveau media de trecere, iară a treia zi au căpătat-o ca prin minune.» Este un neadeverat vădit, aserțiunea cum-că Panas, în ziua de 28 Iunie, n'aveau media de trecere, pe cât timp se dovedește din alăturata declarațiune originală, sub litera H, cum că mediile fraților Panas s'au verificat, față cu mai mulți profesori, în ziua de 28 Iunie, de către d. Iulian Delescu, care nici o dată n'a dat lecțiuni în Institutul «Negri», nici a pregătit vre-o dată elevi din acest institut, nici a avut când-va relațiune cu el.

V. Ear falsificarea cea mai revoltătoare o săvârșește d. Tocilescu, când, la punctul 10 al raportului, nu se sfiese a afirma: «că specula făcută, pe o scară întinsă la Galați, n'a putut găsi împiedecare din partea d-lui Cetățianu, pentră ca însuși d-sa dădea tot d'antău exemplul, vom cita două cazuri:

a) «Tănărul B. Secl, fiul unui vopsitor, având trebuință de un certificat de la gimnaziul din Galați, pentră a se putea duce să și continue studiile la Viena, s'a adresat la d. Cetățianu cu rugăciune ca să-l prepare și să dea apoi examen pentru obținerea certificatului.»

«D. Cetățianu i cere suma de 140 lei, plătiți înainte, băiatul solicită bani de la părințele său, și fiindcă acesta avea să ia o sumă de la Primăria din Galați, i-a dat chiar mandatul primăriei ca să-l înmăneze d-lui Cetățianu.»

«Bani au fost încasați de acest d-n. etc.»

Mintea omului de treabă se o-prêsece în loc față cu îndrăsneala acestui capital și emnamente precugetat neadeverat, căci din alăturatele două certificate oficiale, sub lit. I, și K. se dovedește până la cea mai indiscutabilă evidență: cum că elevul B. Secl nici a figurat vre-o dată în matricolele liceului din Galați, nici a primit din partea direcțiunii acestei școle vre un certificat, nici părințele său M. Secl a avut vre-o dată să primească de la Primăria din Galați suma de 140 lei, pe care să o fi putut ridica în urmă Cetățianu.

Cred că punctele până aci enumerate, sunt mai mult de cât îndestulătoare, pentră a dovedi neadevărurile și falsurile de care furnică întreg raportul d-lui Gr. G. Tocilescu. Și din nenorocire, pe aceste

neadevăruri și falsuri se întemeiază întreaga sentință a juriului din Jași, care nu citează, ca *considerante concrete*, de cât numai raportul d-lui Tocilescu și faptele preconizate în el; căci cele alte considerante nu sunt de cât o echilibristică cerebrală, fără de nici o însemnătate și valoare juridică. Ear rapoartele d-lor Haret și Vițu, ce figurează în corpul sentinței, sunt o înflorire ne-*trebnică*, sau *un lapsus calami*, după

cum se poate dovedi din însuși conținutul lor, cari nu au nimic de a face cu procesul deschis contra clienților mei Cetățianu și Cerches, și care, tocmai pentru luminarea justiției, trebuiesc cerute de la Ministerul Instrucțiunii publice, în a le cărui arhive se află depuse.

E mai mult de cât trist de a vedea, cum un juriu, compus din cei mai luminați membri ai corpului didactic, trăcează cu atâta ușurință

și superficialitate culpabilă despre soarta a două dintre cei mai vechi și merițiți oplegi ai țării!

In fața celor mai sus espuse, cred dar, d-le Jecăciilor, că veți fi alături cu mine, pentru a descoperi, în faptele săvârșite de d. *G. Tocilescu*, *crima prevăzută de art. 124 din cod. pen.*, și că prin urmare, punându-l sub urmărirea justiției, veți bine-voii a asculta, nu numai toți martorii cărui au figurat, și cei carii mai pot

figura în cauză, ci veți căuta a Vă procura și toate documentele indicate în această plângere, *pehtru ca astfel să Vă puteți pronunța în ordonanța Domniei voastre, punct cu punct, asupra tuturilor celor denunțate de mine.*

Alăturându-vă, sub lit. L. și un memoriu, ca parte integrantă a prezenței plângeri, mă constituie tot o dată—în numele d-lor Ioan Cetățianu și Dimitrie V. Cerches—parte

civilă, cu domiciliul în calea Plevnei Nr. 129, pentru suma de 40.000 l. n. Primiți, Vă rog, Domnule Judecător, asigurarea deosebită mele stime și considerațiuni.

In numele lui Ioan Cetățianu și D. V. Cerches.

P. POPASU

Advocat.

București în 22 Oct. 1890

MEMORIU

LA PROCESUL DE FALS CRIMINAL, INTENTAT D-LUI GRIGORIE G. TOCILESCU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCURESCI

Ajuns aproape de capătul vieții, după o practică neîntreruptă de 35 ani a profesiei de avocat, îmi împlinesc azi o datorie de om al legilor, și de prieten credincios, iar nici cum o însărcinare de mandat oneros, când vin ca să susțin acest proces, cu scop de a scoate la iveală nevinovăția unor adeverați martiri ai muncii și datoriei împlinite.

O țară în care cei puternici ar putea nedreptăți, fără a fi pedepsiți, pe cei slabi; în care viciul și-ar putea alerga calul neînfrănat, biciuind virtutea, ori unde ar întâlni-o, fără ca ocl puțin justiția să vină, din când în când, ca să pună stavilă unei asemenea destrăbălări etice, o asemenea țară s'ar afla în agonie, și viitor pentru ea n'ar mai fi.

Cu tot pesimismul ce domnește în inima celor mai mulți, cu toată neîncrederea ce pun unii în instituțiile noastre publice, eu, totuși, n'am încetat a singur minut de a mi pune toată încrederea în integritatea și independența morală a justiției române, care, cu toate neajunsurile tineretului și greutățile perioadelor de formațiune, n'a lipsit, nici odată, în alternative critice, de a fi la înălțimea chemării sale, ca putere protectoare a nevinovăției și onestității în Statul român.

Mărturisesc, cum că înainte de a formula plângerea ce însoțesc acest memoriu, am ținut să consult și părerea altor colegi de valoare, adevărate celebrități ale baroului român, și nici unul din ei, dar nici unul, n'a esitat, a singur minut, de a recunoaște, cum că faptele ce se impută inculpatului Tocilescu sunt pe deplin dovedite, și că, odată dovedite, ele constituiesc, fără doar și poate, crima prevăzută și pedepsită de art. 124 din cod. pen., dar, s'au îndoit că justiția va fi atât de tare, în cât să poată înfrunta stăruințele și influența amicilor și patronilor d-lui Tocilescu, pe care întâmplarea și elasticitatea de caracter, și nimic alta, l-au înconjurat cu aureola omului de valoare;—eu însă nu împărțesc această temere, căci nu cred că judecătorul român se mulțumesc de a reprimă numai pe infractorii ordinari, cari adese comit azi o crimă, numai pentru a avea mâine ce mânca, lăsând însă pe criminalii de elită, cari adese compromit și îpyeminează o stare întreagă de lucruri, să-și perpetueze până în sfârșit relele deprinderi fără a fi pedepsiți;—din potrivă, sum deplin încredințat, cum că d. Tocilescu este peste măsură vinovat, și, odată vinovat, va trebui să fie pedepsit, cu toate mijloacele, multe sau puține, slabe sau puternice, ce va pune în serviciul apărării sale.

Multe penorociri are d. Tocilescu pe conștiința sa, multe nedreptăți

și fără-de-legi a mai săvârșit în viața sa, și toate i s'au trecut cu vederea, fără a fi fost pedepsit;—dar fiind-că totul în lume ce odată a avut un început, mai la urma urmelor, trebuie să aibă și un sfârșit, apoi și relele porniri a le d-lui Tocilescu au trebuit să ajungă odată la un stăvilar, peste care credem că nu va mai putea trece; căci, nu toți oamenii sunt sceptici în fața nedreptății, nu toate inimile sunt slabe ca a bunului profesor *Stefan Chimet*, care a căzut în morpment, lăvit de un raport al d-lui Tocilescu, tot atât de fals și mincinos ca și raportul său din 15 Fevruarie 1890.

Mai suft muritori în această lume, cari loviți, nu în pungă, ci în onoarea lor, nu se resemnează fără a urmări, până în pânzele albe, pe cel ce a îndrăsnit a le răpi odorul cel mai scump al omului de-treabă.

Pe la anul 1866, Galații, portul cel mai însemnat al României, acest emporiu al Mării-Negre, prin care se strecura odinioară mai toată avunția economică a țării, era domnit numai de streini; comerțul, cultura, educațiunea și aspirațiunile de viitor, totul, dar totul, era străin; Români, afară de patru mici școli primare, și acelea numai cu câte două clase, și o pretinsă școală comercială ca vai de ea, nu aveau nici un institut de cultură și educațiune publică; pe când străinii, se răsfațau în o mulțime de școli: grecești, nemțești și franțuzești, unele mai bune iar altele mai slab organizate, dar toate mai presus de cât școlile române, și ca material, și ca superioritate de cursuri, și ca puteri didactice, astfel că și filii românilor, mai cu dare de mână, erau siliți, pe acele vremi, să-și primească creșterea în vreunul din aceste institute, mai cu seamă în cele grecești.

După conferința de Paris, în anul 1858, rupend cu trecutul ei bizantin, România s'a pus pe calea de propășire a civilizațiunii apusene. În mijlocul frământărilor de reforme cerute neapăr de noua stare de lucruri, chestiunea educațiunii publice nu putea să lipsească dintre punctele capitale ale unui nou program social și politic, pe care Statul român era acu cheinat ca să-l stabilească cu privire la viitor; în fața unui asemenea program însă, starea Galaților, cu comerțul, cultura și aspirațiunile sale străine, era un adevărat anacronism, pentru un popor care voia să-și asigure viitorul său pe temelii *statului național*.

Cei de la centru, pricepeau, această nepotrivire, și poate chiar primejdie, dar, fie că mijloacele bugetului general erau în adevăr peste măsură restrânse, fie că creerii multor ministri erau atât de strămiți, în-cât în moleculele lor nu se putea

dezvolta îndestul idea culturii naționale, pentru a-i indemnă la acordarea de mijloace suficiente, destul că banii, pe carii guvernul i oferea pentru întemeierea unei școli secundare în Galați erau atât de puțin, în cât nici unul din cărutarii mai de valoare, nu se înduplecă să primească apostolatul culturii române în babilonia de streini ai Galaților.

În mijlocul acestor greutăți, se iyi în anul 1867, *Ioan Cetățianu*, om cu studii înalte, făcute la Universitatea din Viena, și tot o dată absolvent al cursului de pedagogie din renumita școală *sf. Ana*, tot din Viena, știință pe atunci aproape necunoscută în România. Acest om, june, plin de iubire și entuziasm pentru neamul său românesc, și tot o dată un închinător fanatic al ideii de răspândirea culturii cât mai întinse prin toate stratele populațiunii române, după un concurs strălucit, deus aci în București, ascultând de indemnul consiliului permanent al școlilor, și în special de acela al reșosatului *Aug. Treb. Laurian*, primi, ca urmare de alți trei profesori numai, tot june și însulețit de dulcea dorință a propășirii naționale, să meargă la Galați, pentru a înființa acolo primul gimnasiu românesc, de-o-cam-dată numai cu patru clase.

Nu mai o inimă de fer, și un devotament de adevărat mucenic, ca al Cetățianului, au putut să înfrunțe, fără a șovăi, toate lipsurile, sărăcia, nepăsarea și mulțimea înfrigorilor, cari căutau ca să-i zădărnicească, încă de la început, toată întreprinderea sa. Cinci-spre-dece ani neîntrerupți a trebuit să muncească mai amarnic de cât un hamal, dând câte patru și cinci ceasuri lecțiuni pe zi, afară de mulțimea lucrărilor de director, și toate aceste pentru un ticălos salariu de 125 lei lunar, cari, dacă nu l' lăsa să moară, nu l' ajutau nici să trăească. Și în mijlocul tuturor acestor mizerii, nici o incurajare, nici un sprijin din partea cui-va.

Guvernul, îndată ce a decretat înființarea gimnaziului din Galați, și îndată cea aflat un om de inimă care să primească această grea sarcină, și a și întors privirea de la el, ca și când noua creațiune ar fi fost un post perdut, încredințat unor misionari trimesți a propovedui evangelia antropofagilor din arhipelagul polines.

Colegii cu carii apucase să deschidă școala, neputend să suporte mult timp nevoile și neajunsurile în cari trebuiau zilnic să lupte, apucaseră câmpii în toată lumea lui Dumnezeu, astfel în cât pe la începutul anului 1870, Cetățianu era aproape să-și piardă credința, că va mai putea conduce cu succes vâtrejul copil al administrațiunii nă-

tre scolare. Din fericire însă, în acest ap. veni ca profesor de matematică *Dimitrie V. Cerches*, fiu eșit din popor, june de inimă, ascultător și laborios, care, înțelegend iute folositorul scop al directorului său, i se puse, cu trup și suflet, la dispozițiune, și cu acest tovarăș credincios de muncă și suferințe, a putut lupta Cetățianu înainte, până a-și vedea opera sa încoronată de cel mai deplin succes. Școala cea subredă din 1867, mulțumită activității fără preget, și adevăratului martiriu al acestor două oameni, azi a ajuns un liceu complet, și încă unul din cele mai bune, dacă nu cum-va până ieri, alaltă-ieri, cel mai bun liceu din țară! după ale cărui bănci au eșit o sumă de oameni de valoare și folositori societății, ca: medici, avocați, ingineri, literați, magistrați și alți funcționari, cari reamintindu-și focarul în care și-au pus temelii culturii lor posterioare, suntem siguri, că trebuiesc să-și fi păstrat un cult și pentru *Ioan Cetățianu*, care a fost tot-d'a-una sufletul acestei școli.

Intemeierea, dezvoltarea și consolidarea treptată a gimnaziului român, superioritatea studiilor, sâr-guința și corectitudinea exemplară a profesorilor, disciplina, pe cât de severă, pe atât însă și de înțeleaptă și bine cumpănită a elevilor, începura, într'un timp relativmente scurt, să-și dea deja roadele lor bine-cu-ventate.

Școlile streine, apucară a se slăbi din ce în ce mai mult și în urmă chiar a se impuțina, pe când școala română se popula necontenit cu sute de elevi, nu numai de naționalitate română, ci în mare parte și streini.

Seriositatea studiilor și moralitatea scolarilor publici, ajunseră, în celul cu începutul, să pâlăscă ospăiala strănutătoare, și răsfațul creșterii din pensionate, deschidend în sfârșit ochii părinților, cari și perdeau banii și adese și viitorul copiilor, în aceste institute întemeiate, în mare parte, numai pe planul de speculă didactică. Din sîmul multor familii, credințele streine dispărură, și cu di, pentru a fi înlocuite cu idei și aspirațiuni românești, pe cari copiii le aduceau din școală, spre a fi sădite în casa părintească.

Școlul Cetățianului era dar împlinit; în mijlocul unei populațiuni pline de streini, ca a Galaților, se deschisese un focar de cultură și educațiune română, care era merit nu numai să dea pept cu cultura streină, dar, cu timpul, să-și revindică chiar supremația asupra ei; după cum s'a și întâmplat. Pentru o inimă românească și o minte prevădătoare, ca a Cetățianului, însă asta nu era de ajuns; el nu putea fi mulțumit, cu deschiderea unei școli care să asigure viitorul cultural

numai al băeților, pe când fetele, cele avute, erau silit să urmeze tot în școli streine, iar cele senece să fie osândite a trăi și muri ca servitoare sau lucrătoare cu ziua; vițoarele mame de familie trebuiau ferite, unele de influența educațiunii streine, iar cele-lalte de trista soartă a proletarismului. O școală dar secundară și pentru fete era mai mult de cât trebuincioasă; trebuincioasă da! dar cu cine, și cu ce s'o întemeieze? Guvernul care, fără deosebire de partid, e tot-d'una risipitor, când este vorba de creațiuni ce fac șgomot și bat la ochi, și mai mult de cât econom, când este a se înființa o instituțiune ce aduce numai foloase, fără a stră-luci de departe, nici ca voia să audă de înființarea unei școli secundare și pentru copilele Galațenilor. Primăriile și consiliile județene, compuse adese ori mai mult numai din oameni de afaceri, speculatori politici, muritori cu capul strîm și inima seacă, nu înțelegeau folosul unei asemenea școli, sau dacă l' înțelegeau, banii le trebuiau pentru alfe întreprinderi mai lucrative, în cât însă pentru inițiativa și ajutorul privat nu putea fi nici vorbă, într'un port ai cărui bogătași suferiau mai toți ce poaia cosmopolitismului, iar sărăci erau și prea sărăci și prea înapoiți, pentru ca să-și jertfească amarul obol pentru o întreprindere ce întrecea cercul priecerei lor.

Ori-care alt om ar fi desperat în fața atator greutăți aproape de neînvin, nu fu însă tot ast-fel și cu Cetățianu, care nu pregetă ani întregi de a purta pe la toate icoanele și de a învedera pe la toate ocașiunile, trebuința și foloasele înființării unui externat secundar de fete, până ce în sfârșit se află un primar al lui Dumnezeu, care să se înduplece a înscrie în bugetul comunal, o sumă oare-care pentru înființarea și întreținerea acestei școli; dar acum seviră alte greutăți, aproape tot atât de mari ca și cele d'antelu; suma alocată era atât de mică, în cât salariile profesorilor nu puteau fi acoperite de cât cu 30 până la 50 lei lunar, și ce om de studii se putea afla care să voească a servi comuna pentru o asemenea sumă de nimic? S'aci fu tot Cetățianul care înlătură pedeca; tot el fu care isbuti să entusiasmez pe profesorii liceului pentru această nouă școală, în cât să i înduplece, pe cei mai mulți, de a și pune timpul, munca și știința lor în serviciul primăriei, pentru emolumente mai modeste de cât chiar simbria unui sorațiu de rând. Ani întregi profesorii liceului, în frunte cu Cetățianul, se muncesc în astă școală, până ce rădăcinele ei se întăresc, mijloacele bănești i se înmulțesc, și numai atunci se retrag pentru a face loc

altor cultivatori, acu bine plătiți, în noua grădini a educației fetelor din Galați.

Bine-facerea acestui externat au fost peste așteptare mari, o sumă de pământuri au scăpat de birul cel greu ce trebuia să le plătească în pensionatele grecești, nemțești și franțuzești, și o mulțime de fete serece, întrecând nivelul salarioriei de mai înainte, și-au asigurat un viitor onest și folositor societății, ca profesoare, telegrafiste etc. al.

Un alt om și-ar fi crezut că îndepărtat apostoliului de răspândirea culturii românești în Galați, și-ar fi căutat să și culeagă în tihnă rodul muncii sale de decimii de ani, și care nu era alt de cât stima și iubirea tuturor oamenilor de bine, cari vedându-l la muncă, învățaseră a-l prețui. Mai era însă încă o lipsă, care Cetățianului nu-i putea scăpa din vedere; nu toți copiii Gălateanilor erau să fie cărturari, erau și copii cari, lipsiți de desăvârșire de mijloace, s-ar fi putut deda la învățarea de meserii, făcând cu chipul acesta și un însemnat serviciu economiei naționale, puind cu timpul un număr de meseriași români, față cu mulțimea meseriașilor străini. O școală de meserii era, dar imperios cerută, și ea trebuia să se înființeze cu orice preț. De aci nouă alergătură, nouă propagandă și noi străduințe, până ce consiliul județean prevedu în bugetul său sumele trebuincioase înființării unei asemenea școli. Din nenorocire însă, și din ore-cari considerații personale, școala în loc să se așeze în Galați, ea se deschide în *tergușorul Bujor*, unde, lipsită de materiile prime și de maistrii îndemnați, cari să fi învățat și condus lucrările, nu putea prospera. Până în anul 1878, se făceau numai de formă câți-va elevi străduinși și flămânzi, fără de învățători și fără de maistri, de și sumele din buget se cheltuiau regulat pe fie-care an. În acest an însă, *Dimitrie V. Cerches* se alege în consiliul județean, și aci, prima sa preocupare fu de a stăruii cu pieptul, secundat puternic de tovarășul său Cetățianu, ca școala să se strămute din Bujor la Galați, ceea ce până în sfârșit, cu toate intrizele interesate ale anora și altora, și și isbuti. De atunci și până aci școala de meserii se află în Galați, unde aduce folose vedite, merge bine, și ar merge și mai bine, dacă fluctuațiunile politice nu s-ar amesteca în treburile ei.

Acestea sunt în scurt isprăvile unei munci de două-deci și patru de ani a acestor doi oameni; și cine va putea descoperi în ea, afară de luptă, privațiuni și suferință, cea mai mică urmă de interes sau speculă personală, acela nu poate fi decât numai o inimă stricată, sau un creier bolnav.

Să mi se arate încă un om în țara românească, care, într-o sferă modestă, cu mijloace mici, adese aproape de nimic, să fi făcut pentru binele public ceea ce a făcut Cetățianu pentru instruirea poporului în Galați, și mă voiu închina lui ca unui adevărat semi-deu.

În decurs de 24 ani, Cetățianu n'a avut mai mult de 30 absențe de la cursul școlii, și acestea toate motivate. În cât pentru Cerches, pentru a dovedi până în ce grad este înrădăcinat în el simțul datoriei, e de ajuns să cităm un singur fapt din viața sa de profesor. Era în primăvara anului 1885, când fu coprit de o vătășă de sânge atât de violentă, în cât trei medici, cu o nespășă greutate, de abia i-o putură opri; cum se vedu scăpat, îndată și voi să plece la școală, medicii însă îl opriră, amenințându-l: că de nu se va liniști până ce va trece cu totul ori-ce pericol, va fi expus ca să-i revie cu mai mare furie hemoragia, și să rămână mort pe catedră; cu toate acestea, omul, după patru zile, și-a reînceput lecțiunile.

În întregul acest șir de ani, nici o singură plângere sau nemulțumire nu s'a adresat ministerului, sau altei autorități, fie din partea părinților, corespondențelor sau oricărei alte persoane; nici un raport nu s'a înaintat în privirea lor, și din toată mulțimea de revisiuni și inspecțiuni, făcute adese de

profesorii universitari, nu se descoperă în dosarele liceului alte observații la adresa lor, de cât simpla constatare: *cum că au predat multă materie de cîm de prescripțiile programelor*. Să se cerceze și să ni se spună, câți sunt din toți profesorii țării, fără deosebire, cari să poată învedera o asemenea conduită?... și surtem siguri că numărul lor va fi mai mult de cât mărșitul!

În orice țară din lume, în care munca și meritul mai au ceva preț, oamenii ca Cetățianu și Cerches, nu numai că ar fi fost puși la adăpost de orice atingere și ofensă a demnității și amonului lor propriu, ci tot odată înconjurati de către cei mari de toate onorurile, ce într'un stat în adevăr moral, se dau puținilor cetățeni ce știu a se jertfi binelui și interesului public. Numai în țara românească, a fost de ajuns a intriga ordinară, țesută de patru oameni pierduți, și secundată de un înalt funcționar, lipsit de cuget și de simțul datoriei, pentru ca așezii adevărați martiri ai devotamentului lor pentru propășirea neamului românesc, să fie nimiciți în tot trecutul lor, și înfierăți pentru viitor, răpindu-li-se printr'o sentință revoltător de nedreaptă, nu numai pâinea din gura copiilor, dar și onoarea, singura avere neprețuită a tot omului de inimă și caracter. Faptul în sine este atât de fenomenal, în cât nu știu cărei împrejurări nefericite să-l atribuim, să fie el efectul putrediciunii morale? sau rezultatul unei turburări cerebrale, produsă de frământarea actuală a luptelor noastre politice și sociale?!

În anul 1876, un anume *Alexandru Radu*, fost cam pe la 1873 revizor școlar, și în urmă destituit, a deschis în Galați un institut privat, cu o programă a sa particulară, în care se cuprindeau *cursurile primare, liceul clasic, și liceul real, școala comercială și limbi moderne, cu un personal didactic de 5 până la 6 indiviși*. Ori-cine, fiind cătuși de puțin cunoscător în a le instruiți, și și poate închipui ce puteau face cinci sau șase nenorociți de profesori, față cu dedalul de studii cuprins în programa Radu, ca american lucru, ce-i drept, dar ce-i poți face, e reclama modernă, cu care speculatorii fără de scrupul ademnesc aci pungașii!

Ca institut nou, cu făgăduinși mari, lumea l-a încurajat la început; o mulțime de elevi, din cele mai bune familii, populați institutul; iar profesorii publici, cu deosebire cei de la liceul Statului, n'aveau nici un interes de a-l combate, din potrivă conșiderându-l ca institut sub firmă românească, și și studiile se predau, tot ca reclamă cu deosebire pentru pungașii streinilor ca cei mai bogătași din localitate, mai mult în limbile germană și franțuzească, și sprijineau pe cât le era cu putință.—Dacă fondatorul acestui institut, ar fi avut cele mai elementare cunoștințe de principii pedagogice ale nemuritorului Pestalozzi, ar fi putut ușor să ajungă la înflorire, și să și realizeze poate și câștiguri, mai mult sau mai puțin însemnate.—Pedagogia, ca ori și ce altă disciplină cinstită a speculațiunii omenești, pretinde însă muncă și iar muncă, fără a căuta câștiguri chiar de la început, căci acestea vin mai în urmă de la sine. Dar ex-revisorul voia din potrivă, mai înainte câștiguri mari și apoi muncă puțină; așa că institutul care prosperase la început, aci de o dată, începu să dea îndărăt ca racul.

Instrucțiune puțină, hrană prăstă și neîndestulătoare, iar îngrijire și disciplină de loc; creșterea fondatorului institutului, cum că toate aceste cerințe ale unui pensionat condus cu cinst, se pot înlocui prin o simplă fanfaronadă de bălcuț. În loc ca Alex. Radu să fi căutat a descoperi adevăratul izvor al răului, și să se fi îngrijit a-l îndrepta până ce mai era timp, din potrivă se aruncă cu o furie de necredut asupra institutelor private grecești, creșterea că isbutind să discrediteze pe aceste, și și va putea acredita pe al său; de aci o mulțime de articoli fulminanți prin deosebire diare,

la adresa acestor institute, denunțări anonime și pseudonime către ministere și către părinți de al elevilor, cereri de inspecțiuni și anchete peste anchete.

Dacă toată această muncă colosală ar fi pusă în serviciul institutului său, de sigur că i ar fi putut aduce mai mult folos, din nenorocire însă, acest om nu înțelege ce va să dică muncă cinstită, iar injuriile prin diare au trebuit să-l conducă la un rezultat neapărat, și ușor de prevăzut pentru ori ce om cu mintea sănătoasă: *la un faliment moral și material*, primul manifestat prin neîncrederea părinților mai mult în institutul Radu, și al doilea, prin cinci-spre-zece sentințe judecătorești, care l'osândau la plata de alimente predate institutului pe cari nu le putuse achita la timp, căci puținii bani de cari dispunea l'închisese într'un echipagiu elegant, și un bilet *arap imbrăcat în roșu*, care era menit ca să deschidă ușa celor ce ar fi venit să viziteze institutul, și care mai în urmă s'eramanul a trebuit să treacă cu butcă cu tot în purgă creditorilor.

În mijlocul acestui desastru, Radu cade pe capul lui Cetățianu, l'apucă de partea slabă, și taie la palavre, vorbindu-i de rușinea românilor față cu streinii, când ar lăsa să cadă în ruine singurul institut românesc ce a existat vre-o dată în Galați; Cetățianu, impresionabil pentru tot ce poartă un nume românesc, să înduplecă până la urma urmelor, și ast-fel în anul 1882, constituind o asociațiune de zece profesori publici, 5 de la gimnaziu, 4 de la școala normală și 1 de la seminar, ia din mâinele nenorocitului Radu institutul, și preschimbă firma deja atât de mult compromisă, botezându-l pe zărilor cu numele mareșului patrioț «Negri» și mai plătește lui Radu și 6500 lei drept despăgubire de mobilier și zestre a pensionatului, pentru care de alt-fel în condițiuni normale nu s'ar fi putut prinde nici 1000 lei.

Pentru singurul cuvânt *grăia propria laus pudet*, nu vom să facem nici o comparațiune între institutele «Radu» și «Negri», e destul numai să amintim că aci institutul «Negri» este populat de sute de elevi, veniți nu numai din localitate, ci mai din toate unghiurile țării, prețurile sunt atât de scăzute, în cât și pungașii mai slabi să și poată trimite copiii în institut, iar câștigul asociațiilor, în anii cei mai buni, a fost de câte 500 lei de cap și an, ceea ce dovedește lămurit ca soarele, că nu specula de bani, ci răspândirea instrucțiunii românești, pe toate căile și prin toate mijloacele, a fost și va fi vecinic, ținta primordială a institutului «Negri».

Adevărul se poate constata ori când din registrele sigilate și parafate de Tribunal, ce să pun, fără nici o rezervă, l'inspecțiunea ori cui ar voi să viziteze institutul.

În anul 1887, Radu și deschisese din nou institutul sub vechia firmă și dar pentru că fondatorul venea și acum tot cu deprinderile și aspirațiunile din trecut, natural că institutul nu putu merge bine, și Al. Radu este amenințat de un nou desastru. Atunci omul nechibzuit, în loc ca să se coregeze, din potrivă aleargă iarăși la tactica sa cea veche. Smomi pe patru profesori, despre cari vom vorbi mai târziu, și după ce și împărțiră între ei rolurile, figurând unii ca denunțatori, iar alții ca marturi, se năpustiră cu toții asupra institutului «Negri». Ca și în trecut, când cu pensionatele grecești, tot asemenea și acum începură a curge nenumerate denunțări și plângeri ministerului, anonime, pseudonime și unele subscrise de cei din tovarășia intrigei; iar jurnalele se înbuibară de o mulțime de articoli, cari de cari mai îndrăznești și mai defăimători, până ce în sfârșit ministrul instrucțiunii publice însărcină pe d. *Grigorie G. Tocilescu*, profesor la universitatea din București, ca să păsească la fața locului, pentru a ancheta faptele.

Trimiterea d-lui Tocilescu în anchetă, a fost o alegere din cele mai nefericite, după cum a dovedit-o mai în urmă raportul său din 15

Februarie a. e., și după cum o dovedea chiar de la început petițiunea adresată ministerului de sute de cetățeni ai Galațiului, și tot cetățeni de elită, ca: *Nicolae H. Nicola, S. Nenișescu, N. Linguceanu, R. Scriban, V. Frigator, S. Stoico-vici, D. I. Anastasiu, D. Rhein, V. Frigator, C. Gheocă, T. Economidi, V. Chicomban, N. Trifănescu, Nicu Magiariu, Dr. Feldman, Evanghelu Atanasiu, I. Chiofescu, N. Pistina, Radu Burbea, Iv. Avramof, G. Dracu, P. Stocanof, I. H. Zaharia-I. Bradea, C. N. Toneacu, N. Costantiniu, C. Malaxa, G. Macri, A. Radocalat, Stavri Mantu, G. Vlahopol, L. Loiso, G. Bălăscu, V. Carageanu, A. Burgent, D. Ivancovi, V. Viorică, A. Filipescu, T. Grimani, N. Orleana, I. Nenișescu, Gr. Moisiu, G. Gămulea, Anton Heilpern, și o sumă alții, cari între altele diceau în această petițiune: *aci aflătoare în arhivele ministerului instrucțiunii publice: «se atacă cei mai vechi profesori ai liceului, d-nii I. Cetățianu și D. Cerches, cunoscuti în oraș de cei mai eminenți și mai activi profesori, iar ca cetățeni toți i recunoaștem ca model de onestitate, atât în viața publică cât și privată»*.*

«Am rămas adanc mâhnit, vedând că să trimită în anchetă o singură persoană ca d. G. Tocilescu, cunoscut în orașul nostru din timpul anchetei facute contra profesorului Chimet, pe care l'a dat în judecată pentru fapte cu totul nefundate, din care cauză, de și a fost achitat, i-a prouezit moartea».

Ascultarea cel puțin a câtor-va martori din subscriitorii acestei petițiuni, credem că ar da multă lumină unei instrucțiuni pe cât de scrupuloasă, pe atât și de desinteresată.

În toată lumea organizată politicește, autoritatea e pusă pentru menținerea ordinii, aceasta o desoperim în tot decursul seculilor, începând din vremile patriarhale și până în zilele noastre. La liceul din Galați însă, autoritățile patronale tocmai desordinea, căci ce altă erau nenumăratele denunțări a le profesorilor, dacă nu ticlurii nevrădnice ale lui Radu? cunoscut de lingușitor al tuturor puternicilor după vremi, spion interesat și delator al tuturilor guvernelor, începând de la 1872 și până în prezent, și dacă am da creșterea și școlului ce circula pe ici pe colea, spion și al «Egyertelcsului» unguresc, de cât a ataca neconținut pe românii în diaristica sa, denunțându-i lumii ca corupți și ignoranți?

Și ce face Radu la noi în țară? el nu lasă un singur om de oarecare valoare, din localitățile prin care a petrecut, fără al tracta de pungaș, ignorant și corupt. O singură probă de simțimentele românești a le acestui specimen de om. La un examen din 1877 în *institutul Radu*, la care asista o sumă de streini, între cari se observa și câți-va consuli din localitate, se duse să asiste și directorul I. Cetățianu. Aci Radu scoate o serie de 6 elevi, cărora le dă în mână o carte de istorie a d-lui *P. Cernătescu*, din care scriu pe tabelă câte-va fraze, și în urmă i provoacă: ca prin sub-înțiere să i arate *erorile de stil* din frazele scrise. Elevii înseamnă vre-o 4 cuvinte ca greșit întrebunțate, atunci Radu adresându-se către public, i dice în limba germană: «*autorul este profesor de universitate, și după cât o'ajă putu convinge, elevii mei din clasa IV primară cunosc mai bine regulile de stil de cât ilustrul autor»*. Ca profesor și director al unei școli de stat, supărat până în suflet de ocară ce s'aducea în fața streinilor, profesorilor noștri universitari, Cetățianu a pus imediat unii elev întrebarea: să i spună ce parte de cuvânt este vorba «eu» dar nici unul din elevii clasei, nici cei de la tabelă, nici cei din bănci, n'au știut să răspundă; atunci adresându-se către școlarii le-a dis: *căutați să învățați mai înainte bine gramatica, căci fără de gramatică nu veți putea nici o dată înțelege regulile de stil*; dejucând cu chipul

acesta batjocura înscenată de Alex. Radu.

Dacă d. Tocilescu ar fi voit să descopere adevărul, nimic nu ar fi fost mai ușor; dar d-saie și trebuiau victime, și acestea trebuiau să fie Cetățianu și Cerches, căci așa cerea interesul lui Radu, care în acest punct se ucea cu acela al d-lui Tocilescu, căci d-sa avea în privra Cetățianului un noajuns de răsunat. Mai acu câți-va ani un anume institutor *I. H...* al cărui nume integral, pentru onoarea copiilor de ni se pare că i are, altăcem de ocazională, rubedonie și protegiat special al d-lui Tocilescu, ajunsese să nu mai poată fi suferit în Dobrogea, unde mutat din oraș în oraș, revoltase în tot locul publicul prin purtarea sa nemaș pomnit de scandaluoasă.

Protegiul său Tocilescu nevoind cu nici un preț ca să-l lase să cadă, să încercă să-l cocologeașă în școala primară din Galați, condusă de repositul institutor *S. Chimet*; acești din urmă însă cunoscând ce poamă era protegiatul, căci mai fusese o dată în Galați, de unde trebuise să și peardă urma, se opuse din toate puterile la tentativa d-lui Tocilescu. Atunci acesta, inspector școlar, să năpusti asupra capului bietului Chimet, institutor vechiu, model de onestitate și corectitudine, și trânti o anchetă înverșunată, și ticlul, după cum numai d. Tocilescu știe să o facă, un raport plin de neadevăr și defăimări, și cu chipul acesta isbuti de a-l da în judecată. În acest timp însă, Ion Cetățianu fiind însărcinat de a verifica constatările d-lui Tocilescu, demonstră energie neadevărurile conținute în numitul raport, și prin urmare perfectă nevinovăție a inculpatului, siind astfel pe jurul liceului din Bérhad, ca să-l achite de ori ce penalitate; fapt pe care nemuritorul academician nu l'a putut nici o dată erta, et hinc omne ira et odium!

D. Tocilescu, fără a și da socoteală nici de sfânta sa misiune ca jude inchișitor, nici de datorită sale ca profesor, care venea să cerceteze gravele acușări aduse unor din cei mai vechi și până aci meri-toși colegi ai săi, în loc să se apuce a face o cercetare cât se poate de severă și scrupuloasă, dar corectă și desinteresată, care să scoată la lumină, atât adevărul cât și valoarea și scopul nenumăratelor denunțări îndreptate contra lui Cetățianu și Cerches, d-sa diu petrivă, se înjosește până a sluji drept trist instrument al intrigilor lui Radu și acoliților săi, cari, ca și patronul lor, nu sunt de cât niște oameni pierduți, netrebnici, plini de vicii și păcate, pe cari te miri pentru ce Dumnezeu i mai lasă să încerce lumea cu viața lor. Susținem sus și tare calificativul ce dăm acestor nemernici tovarășii de intrigă, fiind gata a aduce dovezi deplene, ori când ni s'ar cere; fără a me mai perde însă timpul pentru a le face biografia, oăci nici o merită, nici ar fi poate local în această scriere.

Trimesșul ministerului, ajuns în Galați nu merge mai înteu la liceu, nu convoacă corpul profesoral, și pe ori-cine altul ar mai fi creșterea de trebuință, nu cercetează arhivele, registrele și matriculele școlii, pășind ast-fel la o anchetă școlară și corectă, nu! D-sa caută a se înțalni mai înteu cu Radu, urzitorul tutului intrigilor, cu acesta combinat tot planul anchetei, cu el ticluște toate întrebările și răspunsurile, lăsând ca Radu și Dragomir Constantinescu, cari aveau sa joace rolul de martori, pe când cei-alți asociații, i jucasera pe cei de denunțatori, să și scrie răspunsurile încă de acasă, și tocmai în urmă se duce la liceu, unde intrând cu profesorii într'o conversațiune abstractă și mai mult quasi-academică, se mulțumește a arunca numai din când în când câte o întrebare, ce s'ar părea că se referă oare-cum la anchetă, se preface că și înseamnă răspunsurile pe hârtie, și în urmă cu un aer mai mult glumeț, ca și când toată ancheta n'ar fi fost de cât o simplă comedie fără de nici o însemnătate, roagă pe cei întrebați ca să și subscrise de formă răspun-

surile, ceea-ce toți o fac, chiar și cei mai interesați în afacere ca Cetățeanu și Cerchez, fără a mai citi însemnările, pentru a se încredința de exactitudinea reproducerei, căci cui îi putea trece prin gând, cum că un om cu pozițiunea socială și erarhică ca a d-lui Tocilescu, s'ar putea înjosi vre-o dată la volul unui ordinar pișicher, care să îndrăznească a falsifica depunerile unor martori, și încă martori cari erau camarași de profesiune. Faptul în sine este atât de odios, în cât mintea binețască mai că nu-l poate cuprinde. Înseși Cetățeanu și Cerchez, care cumoseau mai din'nainte-relele deprinderii a le d-lui Tocilescu, nu îndrăzniră să meargă cu bănuiala atât de departe, până al drede capabil de o asemenea înjosire. Se pune în gura Cetățeanului mărturisirea: *Cum că ar fi tolerat asociația s'ei Cerchez și Niculescu, ca să treacă în secțiunea I liceala pe toți elevii Institutului «Negri» lăsând ca toți elevii altor institute să fie trecuți în secția I divizionară.* Neadevărul cel mai învederat, după cum se dovedește din chiar scriptele oficiale a le liceului. Cum ar putea admite dar o minte sănătoasă, cum că inculpatul Cetățeanu ar fi fost în stare a spune o minciună atât de grosolană, numai și numai pentru a și îngreuna pozițiunea? dar atunci apoi ar trebui să admitem cum că Cetățeanul era nebun, și până acu, slavă Domnului, bietul om numai nebun nu-i. Tot asemenea se susține în depoziții, cum că profesorul T. Paul ar fi spus: *că dacă s'ar descoperi neregularitățile din matriculă și arhivă, Cetățeanu și Cerchez ar umplea pușcări, și mai înțeleg: că Cerchez este violent și face pe directorul, pe d-nd Cetățeanu nu face mai nimic, iar Cetățeanu, Cerchez, Niculescu și Petroniu ar fi o cârdășie pentru a face totul cu voiesc; că profesorul Teodor Iulian ar fi preparat în particular de clasa VI pe elevul Dimitrie Vlad-coglu, și că având o ceastă în-cafenea cu părintele acestui elev l'ar fi insultat cu cuvintele de «porc bătrân» și în fine profesorul Braun; că ar fi fost și el asociat la institutul «Negri» pe când toți acești trei profesori, Paul, ca și Iulian și Braun, declară categoric, prin acte formale și scrise, că toate cele mai sus relateate nu sunt decât curate minciuni.*

E de necrețut până la ce grad de corupțiune poate ajunge natura omenească!

În planul conjurațiilor ținta de căpitanie era, să caute a prezenta pe inculpați ca oameni ce să mitucau cu bani, și cari și exploatau pozițiunea de profesori ai liceului, în a favoriza institutul «Negri» din care trăgeau ca asociați-căștiguri însemnate. În acest scop Radu scoate o scrisoare datată din anul 1882, adresată de un anume M. Seel, vopsitor de firme, Cetățeanului, prin care îi cere înapoarea unei sume de bani, ce pretinde că i-ar fi plătit pentru prepararea și darea unui certificat fiului său B. Seel, cu care acesta ar fi voit să se înscrie la vreo școală din Viena, ceea-ce Cetățeanu n'ar fi făcut; și ca corolați al acestei scrisori, d. Tocilescu nu

se rușinează de a se duce împreună cu Radu la casa vopsitorului într'un timp pe când știeau că vopsitorul nu-i a casă, și aci a îndupleca pe o bunică de 78 ani, anume *Perla Goldenstaub*, și pe junele B. Seel, fost elev în institutul «Radu», cu-tul cărui certificat s'a și înscris într'un gimnaziu din Viena, fapte dovedite în urmă, ca să coroboreze conținutul scrisorii, susținând că ar fi plătit Cetățeanului 140 lei, prin un mandat al primăriei de Galați, pe care l'ar fi făcut personal Cetățeanu, aserțiuni dovedite prin acte oficiale ca *absolut quincinoase*. Dictionarul limbii române este prea sărac, ca să poată avea o expresiune destul de energică, cu care să se înfereze purtarea d-lui Tocilescu.

Cum vine scrisoarea adresată Cetățeanului în mâinile lui Radu? ce l'face s'o păstreze aproape de ce ani de zile? pentru ce d. Tocilescu se ferește de a da ochii cu autoul scrisorii, care singur numai ar fi putut da lămuriri precise asupra ei? ce caută d-sa în vizuina vopsitorului, pentru ca să ia informații asupra unor fapte, petrecute înaintea cu de ce ani, de la o bătrână, jumătate idiota, în vârstă trecută de 78 ani, și de la un băcăndru care de abia a implinit 21 ani? pentru ce nu cercetează scriptele liceului, pentru a se convinge dacă direcțiunea acestei școli a liberat vre-o dată tinerului B. Seel vre'un certificat oarecare? și în sfârșit pentru ce nu întreabă primăria de Galați, ca să-i răspundă dacă a liberat vre-o dată un mandat de 140 lei pe numele lui M. Seel, și dacă acest mandat a fost încasat de I. Cetățeanu? pentru ce?... pentru ce? pentru că, precum toate cele-lalte fapte erau mincinoase, tot asemenea și scrisoarea trebuia să fie apocrifă, și acest indoit fals era făcut poate cu știrea și chiar consimțământul marelui in-chisitor Gr. G. Tocilescu. O altă concluziune logică, e peste puțin!

Un alt cavaler al asociației intriganților, profesorul St. Burghelă, unul din cei mai neregulați și rabuliști profesori ai liceului, după cum o dovedesc actele arhivei școlare, și nenumăratele rapoarte adresate ministrului în contra sa, un dușman neîmpăcat al Cetățeanului, care nu-i tolera nevăușițele și desele neajunsuri în profesorat, scoate la lumină o carte de vizită a acestui din urmă, datată încă din anul 1883, pe care se vedea scrise următoarele cuvinte: *«dacă nu crești de o sarcină prea grea, te rog a mai examina încă o dată pe elevii Ionescu Petru și Ionescu Constantin din obiectul ce predați d-v., căci după arătarea părintelui lor s'ar fi pregătit și la acest obiect mai bine, la toate cele-alte obiecte ar note satisfăcătoare»* și din acest simplu bilet, mai mult de cât nevinovată, care în chipul cel mai civil din lume îndemna pe un profesor eminent și neglijent la împlinirea datoriei sale, și care în același timp îndeplinea și un act de pură umanitate, față cu un pătinte greu bolnav, al cărui copil rămăsese corigent la geografie, cărui profesor titular Burghelă i promisesse că i va exa-

mina de a doua oară, și care acu de câte-va zile venea necontent în cancelaria școlii, pentru ca să afle pe Burghelă, care mințind pe bietul om dintr'o și pe alta, nu mai șosea pentru a și îndeplini o dată făgăduința, d. Tocilescu face un stăpnic cap de acușățiune, căutând oare cum să stabilească băneala, cum că fără bacșiș nu s'ar fi putut libera un asemenea bilet. — *Richelieu*, voind să învedereze până la ce urmări extreme poate duce o interpretățiune rău-voitoare a scriptelor unui om, și de aci într'o și unui prieten al său: «dă-mi două rânduri scrise de mână ta, și te voi trimite cu ele la șafod» ceea ce marele cardinal presupusese în ipotesă, olimpicul d. Tocilescu a concredinat-o în fapt, pe cat numai că legea instrucțiunii publice nu prevede pedeapsa cu moarte, căci altfel capetele s'eramanilor Cetățeanu și Cerchez de mult ar fi fost sburate! Dar mai țice în raportul său d. Tocilescu: *«cum că examinarea a doua-oră ar fi cu totul contrară regulamentelor școlare»* și mai departe *«că în inchiuș școlii nu se păstrează un registru pentru liberare de certificate, pentru că să și putut constata data liberării lor, precum și alte împrejurări mai de aproape»* Și aci, ca în întreg raportul său, trimisul ministrului ascunde un adever, și spune o patentă minciună; căci regulamentele școlare opresc o examinare de două-oră numai a elevilor repetenți, iar nu și a elevilor corigenți, cari pot fi examinați și de două și de trei ori de către profesorul titular al studiului de corigență, după cum țice și în practică la toate școlile publice din țară; și în specie frații Ionescu erau corigenți iar nu repetenți; iar în-cât pentru registrul de liberare de certificate, el se păstrează în arhiva liceului Galați încă din 1884, de când i s'a trimis de ministrul instrucțiunii publice.

Trebuie o hatură curat tătărăscă ca a lui Burghelă, pentru ca să poată păstra șapte ani întregi o scrisorică fără de nici un fel de însemnătate, numai pe simplul raționament al fatalistului răutăcios: *«că cine știe la ce m'at poate sluji vre o dată?»* și eată că în adever i'a stajit; și se cerba un *Granvela* ca Tocilescu, pentru ca din un petit de hârtie nevinovată, să facă un act doveditor de cea mai neagră hoție. Dar dacă neram pune și noi pe alunecosul teren al d-lui Tocilescu, atunci ce am trebui să țicem de biletul adfăsat de d-sa, ca secretar general al ministrului instrucțiunii publice, lui Cetățeanu, prin care i recomanda pe un d. Moritz, pentru a-i căuta negreșii vreo ocupațiune în Galați? și de biletul adresat lui Cerchez, prin care i cerea ca nu cum-va să dea afară din institut pe amicului său Braun? oare recomandarea și exercitarea influenței sale de înalt funcționar școlar, în scop de a chivernisi pe acești doi țidani, să fi fost lipsite de orice bacșiș? O! interpretarea răutăcioasă a scrierilor omienesci, ne poate duce foarte departe!

Am ținut să amintesc numai aceste

câte-va puncte, pentru a demonstra cu câtă corectitudine, desinteresare și respect pentru dreptate și adever, a procedat d. Tocilescu, pentru a putea țicli raportul său din 15 Februarie a. c., care de la prima și până la ultima sa literă, nu este de cât o întreagă țesătură de falsificări a le adeverului, și fabricațiune de minciuni, căci precum sunt de false și răutăcios interpretate punctele atinse până aci în acest memoriu, tot asemenea de false sunt afirmațiunile: *«că profesorul Pitiș ar fi fost îngăduit, ca să schimbă notele elevilor Grünbaum Ernest și Bercu, Manoliu, Dimitriu și Arhimescu, și să-i promoveze fără alt examen; că s'ar fi încuviințat ca elevii Ionescu și Georgescu, preparați în particular, să fie examinați tot de profesorii cari i-au preparat; că elevii frați Panas, în seara de 28 Iunie n'ar fi avut media de trecere, țar cu vre-o trei zile mai în urmă ar fi dobândit-o ea prin minune; că s'ar fi permis profesorului Pop, ca să promoveze fără examen pe elevul Volehti Nicolae; că elevul Mihăilescu B. preparat în institutul «Negri» să examinează în Iunie 1889, de Cerchez, Petroniu și Iulian, preparatul său; că elevul Bărbulescu R., rămas repetent la clasa III din liceul Sf. Sava din București, vine la Galați, intră în institutul «Negri» și de aci Cerchez, directorul institutului, cere directorului liceului ca elevul să se admise a depune examen ca preparat în particular.* Direcțiunea numește în comisiune tot pe asociații institutului «Negri» și elevul s'ar fi trecut examenul dacă n'ar fi fost profesorul Pitiș pentru ca să-l respingă; că promovarea elevilor liceului s'ar fi făcut în toți anii în mod neregulat, așa cu elevul Grozea Nicolae; că catalogele școlii, și matriculă ar fi țirute neregulat, cu ștersături și îndreptări de note după predarea catalogelor; și precum se răstălmăcesc scrisoarea prezentată de Burghelă, tot asemenea se răstălmăcesc și afacerea elevului C. Antoniu relativ la banii de preparațiune, plățiți prin Cerchez, profesorul Drag. Constantinescu.

Ei bine, numai pe temeiul acestei colecțiuni de falsuri și iscodiri neadeverate, d. ministru al instrucțiunii publice crede nemerit de a trimite în judecată, pe niște profesori vechi, și până aci nepătați, ca Ioan Cetățeanu și Dim V. Cerchez; și sprijiniți numai pe acest morman de minciuni și răstălmăcirii, juraii savanților profesori ai universității Iașilor, fără a mai cerceta și fără a se mai îngrijii de soarta inculpaților, cari țe sunt camarași de profesiune, în beatitudinea sa de somnolență intelectuală, pronunță sentința de condamnare din 27 Maiu a. c. prin care se înferează două din cei mai vechi și meritoși profesori ai țerei românești.

Dacă faptul s'ar fi petrecut în Franța, unde un bărbat de merite și țara probitate a președintelui Grévy, trebui să cadă de la putere numai și numai pentru că ținerile său Wilson, s'a descoperit amestecat în bare-carf matrapăscuri necănsute, atunci de sigur că ilustrațiunile țurului nostru, n'ar

mai umili ați cu prezența lor câte-drele universității de Iași; și dacă ne-am afla în Italia, atunci cinovnicul Tocilescu s'ar afla deja în fih-dul pușcării, ca și contele Cognossi, secretarul guvernului la Mas-sauah, care prin scripte false a provocat condamnarea neguțătorilor a-rabi Musa-el-Aud și Costilav-Amân.

Faptul săvârșit în privirea Cetățeanului și Cerchez este atât de revoltător, în cât ar rămânea o pată neștersă asupra Statului român, dacă n'ar veni cel puțin justiția comună ca să le dea o deplină satisfacțiune.

Alterățiunea adeverului, constatarea drept adeverului de fapte mincinoase, și de mărturisile, țururi ne-mărturisite, stău de față, ele sunt dovedite până la evidentă, și nimic nu le mai poate înlătura. Iar intențiunea și precuțetarea d-lui Tocilescu de a le săvârși, sunt mai învederate de cât însuși lumina soarelui; căci dacă scopul d-lui Tocilescu n'a fost încă de la început ca să îngreueze pozițiunea inculpaților, atunci ce a căutat în casa Radului, pentru ca să combine împreună întrebările și răspunsurile de pus profesorilor? Pentru ce a înconjurat de a se întâlni cu bătrântul M. Seel, și s'a hazardat de a descinde în casa lui, pentru a îndupleca în unire cu Radu, pe o bătrână și un copilăndru nepricepuți pentru ca să-i dea mărturisiri mincinoase? Pentru ce s'a ferit ca de foc de a întreba primăria de Galați asupra mandatului Seel? Pentru ce a pus în gura profesorilor, și în special a Cetățeanului, Paul, Iulian și Braun, mărturisiri pe cari nu le-ău făcut? și în fine, pentru ce a afirmat neadeveruri, al caror contrariu le-ar fi putut constata cu cea mai mare înlesnire din chiar arhiva liceului, ce i stău la îndemână? Nu! Crima prevădută de art. 124 din cod. pen. e săvârșită în toată întregime ei, și singura ușurare pe care justiția țerei ar mai putea-o acorda d-lui Tocilescu ar fi: ca urmând legilor de gravitațiune fizică, după câte-oare greutate, cu cât va fi împărțită astupra mai multora cu atât ea apasă mai ușor asupra celui singular, să-i alăture ca țovarăș și complice, pe celebrul d. Alexandru Radu.

Din vremile cele mai îndepărtate, și la popoarele țurbarbară, justiția a fost respectată mai pre susde ori-ce altă instituțiune, ea a format tot-d'una ancora de țare stău putut sprijini existența și viitorul statelor.—Până ce și Regele Cambises, iasma cea mai sălbatică de astat vre-o dată pe un troș pământesc, avea un cult atât de înalt pentru justiție, în cât aflând odată cum că un judecător oare-care ar fi dat o sentință nedreaptă, a ordnat ca de viu să fie jupuț de peie, și cu ea să se înbrace țetul judecătorului din sala tribunalului, pentru a sluji drept simbol de gzoază viitorilor judecări, ca să se ferească de ispita de a mai da hotăriri nedrepte. Noi credem... ba suntem deplin convinși, cum că judecătorul român nu va avea trebuință de un Rêge ca Cambises, pentru a și face datoria!

P. POPASU.